

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 378.1:78

Цитування:

Денисюк Ж. З. Інформаційні технології в освітньому менеджменті: культуротворчі виміри. *Культура і сучасність* : альманах. 2023. № 1. С. 3–8.

Denysiyuk Zh. (2023). Information Technologies in Educational Management: Cultural Dimensions. *Kultura i suchasnist*: almanakh, 1, 3–8 [in Ukrainian].

Денисюк Жанна Захарівна,

доктор культурології,

в.о. проректора з наукової роботи

та міжнародних зв'язків

Національної академії керівних кадрів

культури і мистецтв

<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: КУЛЬТУРОТВОРЧІ ВИМІРИ

Мета статті – дослідити роль інформаційних технологій в освітньому менеджменті та їх культуротворчий вияв. **Методологія дослідження** передбачає використання міждисциплінарного підходу, а також сукупності методів: аналітичного, синтетичного, культурологічного, що дало змогу комплексно розглянути означену проблематику та сформулювати обґрунтовані висновки. **Наукова новизна** полягає в системному узагальненні освітнього менеджменту та його основних тенденцій розвитку на основі впливу інформаційних технологій, а також виявленні культуротворчих інтенцій, з огляду на формування креативного середовища закладів вищої освіти. **Висновки.** Інформаційні цифрові технології активно долучаються до впровадження в освітню сферу і її трансформацію, безпосередньо змінюючи алгоритми освітнього менеджменту та загалом принципи здійснення управлінської діяльності в ЗВО. Численні технічні можливості створили паралельний віртуальний простір, де не лише здійснюється обмін інформацією, але й відбувається необмежена комунікація, власна репрезентація, трансляція цінностей, а також функціональна професійна спрямованість у різних сферах діяльності, які визначають принципи організації життєдіяльності суспільства. Інформаційні технології як полімодальний інформаційний та соціокультурний простір, беззаперечно, виступають суб'єктом впливу у функціонуванні освітньої сфери суспільства, активно генеруючи нові значення, ціннісні орієнтири, професійні компетентності та настанови для соціуму. Відповідно системний освітній менеджмент має ґрунтуватися на таких інформаційних технологіях, які сприятимуть ухваленню адекватних управлінських рішень у межах формування гуманістичної освітньої парадигми, де одним з вагомих чинників є принцип культуротворчості освітнього і соціокультурного простору.

Ключові слова: інформаційні технології, заклади вищої освіти, освітній менеджмент, культуротворчість.

Denysiyuk Zhanna, D.Sc. in Cultural Studies, Acting Vice-Rector for Scientific Work and International Relations, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Information Technologies in Educational Management: Cultural Dimensions

The purpose of the article is to investigate the role of information technologies in educational management and their cultural manifestation. **The research methodology** involves the use of an interdisciplinary approach, as well as a set of methods: analytical, synthetic, cultural, which will allow a comprehensive consideration of the given issues and formulate reasonable conclusions. **The scientific novelty** lies in the systematic generalisation of educational management and its main development trends based on the influence of information technologies, as well as the identification of cultural intentions, taking into account the formation of the creative environment of higher education institutions. **Conclusions.** Digital information technologies are actively involved in the introduction into the educational sphere and its transformation, directly changing the algorithms of educational management and, in general, the principles of management activities in higher education institutions. Numerous technical capabilities have created a parallel virtual space where not only information is exchanged, but also other important activities take place: unlimited communication, self-representation, value transmission, and functional professional orientation in various spheres of activity, which determine the principles of organising society's life activities. Information technologies as a polymodal information and socio-cultural space undoubtedly act a subject of influence in the functioning of the educational sphere of society, actively generating new meanings, value orientations, professional competences and guidelines for society. Accordingly, systemic educational management should be based on information technologies that will facilitate the adoption of adequate management decisions within the framework of the formation of a humanistic educational paradigm, where one of the important factors is the principle of cultural creativity of the educational and socio-cultural space.

Key words: information technologies, higher education institutions, educational management, cultural creativity.

Актуальність теми дослідження. Розуміння освітнього менеджменту в сучасних умовах не лише передбачає управління на рівні адміністративного менеджменту та регулювання навчального процесу й управління ним, але й включає комплекс управлінських заходів та рішень, пов'язаних з керівництвом освітніми установами, освітніми системами, що, будучи підсистемами культури, прямо пов'язані із сучасними тенденціями розвитку та актуальними вимогами часу. Міждисциплінарність освітнього менеджменту підтверджується наявністю в його складі як суто освітньої, так і управлінської складових: освітня складова пов'язана зі змістом та способами організації освітнього процесу, а управлінська – з питаннями стратегування розвитку закладу вищої освіти, ухваленням управлінських рішень тощо. Сучасні заклади вищої освіти, особливо мистецького спрямування, все більшою мірою стають закладами, що не лише навчають, але й створюють цілісний культуротворчий простір для розвитку творчих здібностей і навичок, сприяючи гармонійному розвитку особистості. Відповідно заклади вищої освіти постають як суб'єкти, які активно взаємодіють із зовнішнім середовищем та формують організаційну культуру, що відображає певні традиції та особливості навчального процесу того чи іншого закладу освіти. Безперечно, вимоги сьогодення, що найбільшою мірою визначаються розвитком техніки, комунікацій та інформаційних технологій, цифровізації всіх сфер суспільного буття і діяльності, ставлять на порядок денний активне трансформування і управлінських, й освітніх процесів, які прямо чи опосередковано пов'язані з інформаційними технологіями. Тому сучасний освітній менеджмент (і не тільки) має реалізовувати освітні інновації, що визначаються інформаційними технологіями. Водночас питання культуротворчих виявів у цих процесах потребує додаткового вивчення.

Аналіз досліджень і публікацій. З огляду на міждисциплінарний характер нашого дослідження, питання вивчення освітнього менеджменту в різних його виявах неодноразово ставало предметом вивчення науковців. В означеному ракурсі дослідження насамперед варто назвати праці таких вчених, як В. Биков [1], О. Буйницька [2], С. Бурий [3], О. Буров [4], С. Бушуєв [5], В. Вембер [15], А. Гафіяк [7], М. Гладун [15], М. Згуровський [9], М. Кислова [11], С. Козирєва [14], М. Козяр [12], С. Кропивницький [7], А. Литвин [12], Н. Максимовська [13], Н. Мешко [14], Н. Морзе [15], В. Олексюк [16], К. Осадча [17], В. Осадчий [17], О. Пасічник [18], Л. Ройко [21], Л. Руденко [12], В. Тимофєєв [9], М. Цюцюра [5], І. Шоробура [22],

В. Щербина [23], Ю. Якименко [9] та ін.

Мета роботи – дослідити роль інформаційних технологій в освітньому менеджменті та їх культуротворчий вияв.

Виклад основного матеріалу. Система освіти, як й інші відкриті системи, відрізняється здатністю до самоорганізації, тому всі процеси в ній взаємообумовлені і взаємозалежні. У процесі свого становлення вона постійно змінюється та оновлюється, оскільки перебуває в контексті динаміки культури, суголосної із часом. В умовах інтенсифікації інформаційних технологій нова модель закладів вищої освіти повинна містити в основі принцип системної якості – відкритість і мобільність, які є готовністю до трансформації наявних структур системи вищої освіти. У цьому контексті освітній менеджмент ЗВО розглядається як система управлінської діяльності, спрямована, з одного боку, на відкритість освітнього закладу соціуму, а з іншого – на становлення та розвиток його автономної корпоративної культури, наукових і освітніх традицій.

Освітній менеджмент у своїй оптимальній функціональності включає насамперед управління та планування стратегічного розвитку закладу, розробку та реалізацію програм і проєктів, розробку та реалізацію кадрової стратегії і формування кадрового резерву, виявлення основних груп впливу та визначення стратегій взаємодії з ними, аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища закладу, виявлення його сильних та слабких сторін, розробку механізму моніторингу організаційного розвитку, посилення показників у межах рейтингування ЗВО тощо. Водночас сучасна цифровізація впливає на всі ланки управлінської діяльності, вимагаючи внутрішніх структурних змін у підходах щодо ухвалення адекватних управлінських рішень. Сфера освіти наразі перебуває саме у фокусі цих майбутніх системних трансформаційних змін, що підтверджується напрацюванням реформ освітньої галузі, що здійснюється спільно з Міністерством цифрової трансформації. За словами очільника міністерства Михайла Федорова, скоро його команда разом з МОН представить план змін, роботу над яким вели протягом останніх двох місяців. Ця реформа в українській системі освіти буде спрямована на інновації в країні й формування іншого мислення в покоління, що підрастають. Як зазначив Федоров, реформа стане «кардинальною»: вона покликана «забетонувати цінності», актуальні для українського суспільства і здатні забезпечити розвиток нації. За визначенням М. Федорова, план реформи визначає компетентності, стандарти, програми, освітню мережу, необхідні для розвитку, зокрема

у сфері технологій. Крім цього, потрібно розв'язати проблеми із професійно-технічною та вищою освітою (зокрема і з моделлю їх фінансування) [6].

Якщо в говорити цілому, то поява цифрових комунікацій не лише змінює усталені формати державно-управлінських взаємовідносин, світоглядних засад пізнання і діяльності, але й привнесла розуміння інших вимірів ціннісних відношень, формування суспільних ідеалів, позицій тощо. Гіперактивна інтенсифікація обміну інформацією призводить сьогодні до модифікації форм соціальної диференціації, співпраці, організації соціальних зв'язків і відносин. Новітні засади функціонування цифрового середовища зумовлюють зміни інтересів, норм відносин, цінностей, загалом способу життя суспільства. У результаті цифровізації, яка конвергує реальний та віртуальний простір, утворилася нова основа для здійснення державноуправлінських процесів. Простір цифрового середовища є досить неоднорідним, рухомим та мінливим, ціннісно-смісловим полем якого визначається загальною аксіосферою суспільства. Динаміка взаємодії цифрових комунікацій і соціокультурної сфери суспільства в сучасних умовах має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це призводить до утвердження цінностей інформації, знання, незалежності, свободи і творчості, а з іншого – зумовлює знецінення пошуку істини, відторгнення складного знання, сприяє зростанню фрагментарності свідомості і суперечливості духовного світу як особистості, так і соціуму загалом [8, 182–183].

Активне впровадження в освітню галузь, зокрема в освітній менеджмент, інновацій, пов'язаних з інформаційними технологіями, регламентує низка законодавчих нормативних документів. Законом України «Про освіту» визнано інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Постановою Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей...» визначено питання нарощування цифрових компетентностей засобами освіти у всіх галузях діяльності, де «цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій» [20].

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р.

№ 695, серед інших загальнодержавних викликів, що стримують розвиток регіонів і держави загалом, визначено низький рівень цифровізації і цифрової обізнаності регіонів. У цій Державній стратегії одним з напрямів розвитку освітньої галузі визначено також підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти, інструментом досягнення якого є модернізація сфери вищої освіти шляхом застосування новітніх технологій та інновацій, забезпечення доступом до інтернету та підвищення рівня цифрової грамотності педагогічних працівників [19].

За визначенням науковця В. Бикова, цифровізація освіти є сучасним етапом її інформатизації, що передбачає насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір. На думку дослідника, і це є очевидним, визначальним для галузі інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та розвитку інформаційно-освітнього простору України є створення цільового інформаційно-освітнього середовища неперервного розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників [1]. У контексті новітніх вимог та перетворень, освітній менеджмент загалом і керівники ЗВО мають вибудовувати нові моделі й управлінські стратегії, адже, як слушно підкреслює Л. Ройко, управлінцеві закладу освіти нині відводиться особлива та відповідальна роль, що пов'язана з професійними вимогами до нього як компетентного фахівця, здатного створити стійке до внутрішніх і зовнішніх впливів освітнє середовище, котре забезпечить інноваційний розвиток педагогічної системи загалом та її оптимальне функціонування в майбутньому [21].

Інформаційно-освітнє середовище – це, по суті, адаптаційна модель глобального, національного, інформаційних просторів, яка успадковує їх найбільш характерні функційні властивості, зокрема простір спільної навчальної діяльності на основі інформаційно-комунікативних технологій у комунікативному аспекті, здійснення спільних дій шляхом встановлення відповідних правил й ухвалення нормативних документів – в інтеграційному аспекті. За визначенням С. Буйницької, управлінському компоненту відповідає управлінський елемент моделі, який визначається управлінськими діями керівника, визначенням і вибором ефективних методів управління, організацією та контролем за основними напрямками діяльності й розвитку,

аналізом та оцінкою ефективності рішень, результатів їх виконання; управління комунікаціями та мотивацією тощо. Тут дослідниця запропонувала виокремити такі блоки, що формують управлінський компонент: освітню політику (інструментарій Intel); стандарти менеджменту (е-портфоліо закладу, е-портфоліо викладача, е-портфоліо студента, корпоративна пошта та супутні сервіси, система рейтингів) та електронне керування (система е-закупівель, система інтернет-банкінгу, система бухгалтерської звітності, система кадрового управління, е-документообіг, система звітності) [2, 272].

Загалом система освітнього менеджменту будь-якого ЗВО (яка де-факто наявна в кожному закладі освіти, але залежно від стану інтенсивності застосування може потребувати тих чи інших удосконалень) включає такі функції, як планувальна, що полягає у виборі цілей та складання плану дій з їх досягнення; організаційна, за допомогою якої відбувається розподіл завдань між підрозділами або виконавцями та встановлення взаємодії між ними; контролююча, що полягає в порівнянні реально досягнутих результатів із запланованими та сприяє в усуненні недоліків [2, 273].

Тобто ми можемо стверджувати, що сучасна система освітнього менеджменту має не лише ґрунтуватися на перевірених алгоритмах управлінської діяльності, але й включати інноваційні прийоми й методики, пов'язані з інформаційними технологіями та їх впровадженням у різні ланки навчальної, наукової і виховної діяльності, а також внутрішніх і зовнішніх зв'язках ЗВО, спрямованих на забезпечення та досягнення визначених стратегій розвитку закладу.

Освітній менеджмент, основу якого становлять інноваційні технології, є однією з важливих сфер державного управління. Серед новітніх закономірностей управління освітнім закладом значне місце посідають закономірності обов'язкового впливу освітньої інновації на результат його діяльності та інтелектуальні, матеріальні та часові витрати учасників освітнього процесу. Зміна мети й завдань управління освітнім закладом, впровадження нових наукових підходів і принципів, законів і закономірностей в управлінні впливають на зміну організаційної структури, завдань, форм і методів управління принципу інноваційності, який передбачає наявність у керівників спрямованості на необхідність постійного оновлення освітнього процесу внаслідок застосування освітніх інновацій і забезпечується організаційно-управлінськими, фінансово-економічними та психолого-педагогічними змінами [14].

В умовах інтенсифікації та активізації впровадження інформаційних цифрових технологій в освітню сферу саме завдяки їм формується той єдиний простір, «який забезпечує вільний доступ до електронних освітніх ресурсів, що сприяє підвищенню рівня інформаційно-комунікаційної підготовки і формуванню професійних компетентностей» [11, 1]. Водночас, як ми вже відзначали, ЗВО своєю діяльністю, що включає поєднання освітньої і культуротворчої функції, формують власне середовище, що активно інтегрується в зовнішній соціокультурний простір. Відповідно ця частка культуротворчого середовища являє собою сукупність матеріальних і духовних чинників і засобів, що сприяють перетворенню індивіда в особистість і далі в індивідуальність у процесі розв'язання освітніх завдань, спрямованих на інтелектуальний, художній та практичний розвиток особистості [11, 5]. Культуротворчість, за твердженням Н. Максимовської, це сфера відтворення надбіологічної сутності людини, яка становить актуалізацію універсальних смислів культури. Тобто основа, процес і результат культуротворення залежать від людини, насамперед креативної людини, та необхідної для цього команди [13, 32–33]. Отже, впровадження інформаційних технологій впливає не лише на якість управлінського процесу й освітнього менеджменту, але й формування культуротворчого середовища, яке не меншою мірою, особливо в ЗВО мистецького спрямування, долучається до формування гуманістичної парадигми сучасної освіти.

Наукова новизна полягає в системному узагальненні освітнього менеджменту та його основних тенденцій розвитку на основі впливу інформаційних технологій, а також виявленні культуротворчих інтенцій, з огляду на формування креативного середовища закладів вищої освіти.

Висновки. Інформаційні цифрові технології активно долучаються до впровадження в освітню сферу і її трансформацію, безпосередньо змінюючи алгоритми освітнього менеджменту та загалом принципи здійснення управлінської діяльності в ЗВО. Численні технічні можливості створили паралельний віртуальний простір, де не лише здійснюється обмін інформацією, але й відбувається необмежена комунікація, власна репрезентація, трансляція цінностей, а також функціональна професійна спрямованість у різних сферах діяльності, які визначають принципи організації життєдіяльності суспільства. Інформаційні технології як полімодальний інформаційний та соціокультурний простір, беззаперечно, виступають суб'єктом впливу у функціонуванні освітньої сфери суспільства, активно генеруючи нові значення,

environment of the university. Information technologies and teaching aids, 69, 1, 268–278 [in Ukrainian].

3. Bury, S. A. (2011). Technology of educational management. Bulletin of the Khmelnytskyi National University, 2, 3, 232–234 [in Ukrainian].

4. Burov, O. Yu. (2015). Technologies and innovations in human activity of the information era: information and technologies. Information technologies and teaching aids, 49, 5, 16–25 [in Ukrainian].

5. Bushuev, S. D., Tyutsyura, M. I. (2018). Development methodology and principles of functioning of information technology for the harmonization of educational content. Information technologies and teaching aids, 63, 1, 12–21 [in Ukrainian].

6. In the summer, the MES and the Ministry of Statistics will present the education reform – Fedorov Retrieved from: <https://nus.org.ua/news/vlitku-mon-imintsyfry-prezentuyut-reformu-osvity-fedorov/> [in Ukrainian].

7. Hafiyak, A. M., Kropyvnytskyi, S. V. (2014). Application of information technologies in the conditions of development of innovative educational management. Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade, 2 (64), 171–176 [in Ukrainian].

8. Denisyuk, Zh. Z. (2020). Digital communications. Digital governance. Kyiv, 167–203 [in Ukrainian].

9. Zgurovsky, M. Z., Yakymenko, Yu. I., Timofeev, V. I. (2002). Information network technologies in science and education. System research and information technologies, 3, 43–56 [in Ukrainian].

10. Kalinina, L. M. (2009). Genesis of information management as a field of scientific knowledge. Strategic priorities, 4 (13), 71–76 [in Ukrainian].

11. Kislova, M. A. (2014). The development of a mobile educational environment as a problem of theory and methods of using information and communication technologies in education. Information technologies and teaching aids, 42, 4, 1–19 [in Ukrainian].

12. Lytvyn, A. V., Rudenko, L. A., Kozyar, M. M. (2021). Integration of information, communication and educational technologies in higher education. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: collection. of science Kyiv Ave.; Vinnytsia: "Druk Plus" LLC, 60, 263–271 [in Ukrainian].

13. Maksimovska, N. O. (2022). Management of creative technologies in the socio-cultural sphere. Culture of Ukraine, 75, 30–35 [in Ukrainian].

14. Meshko, N. P., Kozyreva, S. O. Educational management: current problems of formation in the conditions of innovative development. Retrieved from: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v21-2/107.pdf> [in Ukrainian].

15. Morse, N. V., Vember, V. P., Gladun, M. A. (2019). 3D mapping of digital competence in the education system of Ukraine. Information technologies and teaching aids: Theory, methodology and practice of using ICT in education, 70 (2), 28–42 [in Ukrainian].

16. Oleksyuk, V. P. (2013). Experience of integrating Google APPS cloud services into the information and educational space of a higher educational institution. Information technologies and teaching aids, 35, 3, 64–73 [in Ukrainian].

17. Osadchiy, V. V., Osadcha, K. P. (2015). Modern realities and trends in the development of information and communication technologies in education. Information technologies and teaching aids, 48, 4, 47–57 [in Ukrainian].

18. Pasichnyk, O. O. (2019). Modern learning technologies as a means of self-realization of students in the educational environment of higher education institutions. Scientific journal of the National Pedagogical University named after Drahomanova. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects: coll. of science pr. Kyiv: Department of the NPU named after M. P. Drahomanova, 69, 162–166 [in Ukrainian].

19. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020 No. 695 "On approval of the State Strategy for Regional Development for 2021–2027". Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

20. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 167-r On the approval of the Concept of the development of digital competences and the approval of the plan of measures for its implementation. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

21. Royko, L. L. The role of educational management in the professional training of masters. Retrieved from: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20529/3/roiko_2022.pdf [in Ukrainian].

22. Shorobura, I. (2016). The use of information technologies in the management of a higher educational institution. Pedagogical discourse, 21, 187–192 [in Ukrainian].

23. Shcherbina, V. M. (2016). Culture-creating processes and organizational system. Prospects, 1, 127–133 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 14.04.2023
Отримано після доопрацювання 18.05.2023
Прийнято до друку 25.05.2023*